

Hardnekkig veel ongevallen in groene sector

Dood bij groene arbeid moet stoppen

Het aantal ongevallen in de agrarische en de groene sector blijft zorgwekkend hoog. Bijna de helft van de 190 dodelijke slachtoffers tussen 2008 en 2017 kwam om door een trekker of een andere rijdende machine die kantelde of hen aanreed. En dan zijn er nog de vele gewonden die er vallen tijdens de arbeid in bossen en parken, op velden, akkers en in boerenschuren. 'De mentaliteit van 'mij kan toch niks overkomen' heeft bij werknemers nog te veel de overhand,' constateert Hans Bredius van arbodienst en kenniscentrum Stigas in Woerden, een van de deelnemers in de sectorcampagne 'Veilig op 1/Zero Accidents 2020'.

Met 190 dodelijke ongelukken in tien jaar tijd is werken in de agrarische en de groene sector minstens zo risicovol als in de bouw op een steiger of een ladder staan of een dak repareren. In augustus stond de voorlopige teller over 2018 op tien

Peter Bredius, hogere veiligheidskundige en adviseur bij Stichting Gezondheidszorg Agrarische Sectoren.

dodelijke slachtoffers. Trekkers die kantelden en andere incidenten met rollend materieel - zoals rooimachines (voor aardappelen en suikerbieten), dorsmachines (voor het graan) en bermmaaiers – dat dienst doet bij de agrarische productie en onderhoud aan bos en natuur, zorgden tussen 2008 en 2017 voor 65 doden en staat met stip op 1.

De plaatsen twee tot en met vijf van doodsoorzaken bij de arbeid op landbouwbedrijven en bij onderhoud aan groenvoorzieningen worden bezet door bedwelming door mestgassen, vallen van hoogte (uit een boom bijvoorbeeld) of geraakt worden door een vallend voorwerp, beknelling door draaiende delen van machines en omgaan met dieren, zoals stieren, die plots agressief kunnen worden. Dat heeft de afgelopen tien jaar 17 werknemers het leven gekost.

"Het is de combinatie van techniek, gedrag en organisatie van werk die

elkaar kruist en de kiem legt voor gevaarlijke werkomstandigheden en een ongeval. De fatale ongelukken zijn nog maar het topje van de ijsberg. Minstens zo verontrustend zijn de vele incidenten waarbij medewerkers gewond raken en door ernstig letsel langdurig niet kunnen werken. Slachtoffers die de verzuimstatistieken flink doen opschudden," zegt Peter Bredius, als hogere veiligheidskundige en adviseur verbonden aan Stigas (Stichting Gezondheidszorg Agrarische Sectoren), dat fungeert als kenniscentrum en arbodienst voor werkgevers en werknemers. Met voorlichting, toolboxmeetings en RI&E's wil Stigas gezond en veilig werken bevorderen. Stigas coördineert ook de veiligheidscampagne 'Veilig op 1/Zero Accidents in 2020', een initiatief van de branche-organisaties voor de landbouw, natuur- en landschapsbeheer, hoveniers, loonwerksector, Inspectie SZW en vakbonden FNV en CNV.

Giftige gassen

“De mentaliteit van ‘mij kan niks overkomen’ is nog te dominant,” zegt Peter Bredius, die in West-Brabant en Zeeland geregeld op het erf komt bij agrarische akkerbouwers, melkveehouders, pluimvee- en varkenshouders, hoveniers en landschaps- en natuurbeheerders. Bredius somt ze moeiteloos op, de werksituaties die hij van nabij waarneemt waarbij veiligheid niet altijd prioriteit heeft.

“Medewerkers zonder veiligheids gordels op een trekker terwijl ze een talud maaien, een schuine helling, een dijklichaam bijvoorbeeld, waar je kunt kantelen. Elke week kantelt er ergens wel een trekker. We zien ook dat van landbouwmachines de afschermkap van de as weggehaald wordt. Je kan dan sneller iedere dag

de aftakas (die de energie overbrengt van trekker naar werktuig, red.) smeren zonder iedere keer die kap er weer op te schroeven. Voor wie met zijn kleding of loshangend haar in zo’n draaiende as verstrikt raakt, kan dat vreselijk aflopen.

“In de varkenshouderij zijn overlast van stof en endotoxines (resten van dode bacteriën-LK) en het onbeveiligd werken met hogedrukspuiten een groot probleem. In het mechanisch loonwerk reinigen werknemers mest silo’s of rijden drijfmest uit zonder gelaatsbescherming. Daarbij kunnen giftige gassen als H₂S (zwavelwaterstof) ontsnappen. In lage concentraties ruiken die gassen naar rotte eieren, maar in sterke concentraties ruik je niets en merk je niet dat het lichaam geen zuurstof opneemt. Wie het inademt

kan buiten bewustzijn raken en in een silo vallen. Ieder jaar telt Stigas een aantal van dit soort incidenten waarbij mensen zonder perslucht mestkelders zijn ingegaan.”

Een extreem dramatisch mestongeval vond in 2013 plaats bij een veehouder in Makkinga. Drie mensen, waarvan twee medewerkers van een zogenaamd ‘gespecialiseerd’ schoonmaakbedrijf, kwamen daarbij om. Het derde slachtoffer was de zoon van de veehouder. Ze gingen zonder beschermende apparatuur de mest silo in, in een poging hun voorganger te redden. Een vierde werknemer raakte zwaar gewond. De verplichte RI&E voor dit soort werkzaamheden ontbrak. Het schoonmaakbedrijf kreeg een boete van één ton en de directeur een taakstraf van 240 uur.

Gratis toolbox

Bredius: ““In de veeteelt en de akkerbouw vind je veel gezinsbedrijven. Ondernemers maken lange dagen en werken samen met hun eigen kinderen aan hun eigen nering. Arbo wordt dan al snel een ondergeschoven kindje, ook al omdat deze kleine bedrijven niet onder de Arboret vallen. Ook bij de inhuur van – vaak buitenlandse – seizoenskrachten zien we te vaak dat er onvoldoende energie wordt gestoken in veiligheidsvoorlichting en in het beperken van fysieke belasting. Als je niet voorlicht en de werkdruk is hoog, worden mensen onvoorzichtig.” Ondernemers uit de loonwerksector kunnen bij Stigas terecht voor een gratis toolboxmeeting. De Stigas-adviseur komt naar het bedrijf om risico’s te signaleren en veiligheid in alle aspecten van het werk te bespreken. Maar Bredius ziet bij ondernemers weinig animo om op de uitnodiging in te gaan. “Het is lastig om deelnemers te werven. Neem de Agro en Techniek Beurs in Biddinghuizen van afgelopen september. Een driedaagse beurs waar fabrikanten hun nieuwste

lanbouwmachines presenteren. Stigas lanceerde daar de campagne ‘Veilig op 1’, de slogan waarmee we de boer opgaan voor nul ongevallen in 2020. Stigas stond er met een centraal veiligheidsplein en 250 folders met het aanbod voor een gratis toolboxmeeting. Menige branche zou dat meteen aangrijpen, maar niet de bezoekers van deze beurs. De dag dat ik er stond kon ik zegge en schrijve drie aanmeldingen noteren. Recht tegenover onze stand stonden rijen blinkende trekkers, waar aanzienlijk meer animo voor was.”

‘Zelf invullen’

De campagne ‘Zero Accidents 2020’ moet het veiligheidsbewustzijn

Tijdens de toolboxmeetings bespreken we de ongevallen

Eveline van Peer KAM-coördinator
en preventiemedewerker
bij Van Wijlen.

in de agrarische en groene sector verhogen. “De eerste stap om dit te bereiken is het opstellen van een RI&E en een plan van aanpak,” stelt Bredius. Hij zegt dit jaar bij bedrijven al circa honderd RI&E’s te hebben uitgevoerd. “Van Vereniging Natuurmonumenten, mechanische loonbedrijven tot boomteeltbedrijven, hoveniers, pluimveebedrijven en zorgboerderijen. Kleine bedrijven kunnen voor 208 euro een Stigas-adviseur inhuren voor een locatiebezoek en het inventariseren van de

risico-situaties. Ik laat ze wel zoveel mogelijk zelf invullen, want daar worden ze wijzer van. Veel oplossingen zijn ook al voorgeprogrammeerd in de digitale RI&E van Stigas. In pakweg twee uur kun je een RI&E opstellen met daarbij een Plan van Aanpak en een koppeling naar de desbetreffende arbocatalogus.”

Van Wijlen BV in Sprang-Capelle is een hoveniers- en aannemersbedrijf met 65 werknemers waar Stigas assistentie levert bij het opstellen van de RI&E en standaard een keer per jaar een toolboxmeeting verzorgt. Bepaald geen overbodige luxe gezien de grote diversiteit aan werkzaamheden die Van Wijlen in opdracht van gemeenten, waterschappen en bedrijven in Zuid-Nederland uitvoert, zoals de aanleg en het onderhoud van groenvoorzieningen als parken, sportvelden, watergangen, ecologische verbindingzones, verhardingen van straten, sanering van vervuilde grond en onderhoud van rioleringen. Eveline Van Peer-Broeks, KAM-coördinator en preventiemedewerker bij Van Wijlen, vertelt: “Veilig werken is één van onze kernwaarden als maatschappelijk verantwoord functionerende onderneming. We zijn NEN-gecertificeerd voor de Veiligheidsladder, de beoordelingsmethode om het veiligheidsbewustzijn en veilig handelen te meten. Enkele opdrachtgevers verlangen dat ook van ons. Leidinggevenden zoals projectleiders trainen we in leiderschap in vakveiligheid en het uitvoeren van werkplekinspecties. Voor een groot werk wordt ook altijd een Veiligheids- en Gezondheidsplan (V&G-plan) gemaakt.”

Lichte ongevallen

Van Peer liet de medewerkers van Van Wijlen een training volgen in

Incidenten met rollend materieel dat dienst doet bij de agrarische productie en onderhoud aan bos en natuurstaat veroorzaken de meeste ongevallen.

het elkaar aanspreken op onveilig gedrag. “Je moet jezelf geen zeurpiet voelen als je een collega die onveilig werkt corrigeert. Medewerkers moeten dan wel een drempel over. Ik wil ook dat ze alle onveilige situaties op een speciaal formulier bij mij melden.”

Medewerkers dragen ook credit-cardmodel pasje met vuistregels bij zich. Dat is bedoeld voor de ‘Laatste Minuut Risico-Analyse’ (LMRA).

Van Peer: “Vlak voordat je aan de klus begint, stel je jezelf de vragen: ‘Wat kan er fout gaan? Hoe kan ik dat voorkomen? Heb ik alle goedgekeurde persoonlijke beschermingsmiddelen bij de hand?’ En bij twijfel over de veiligheid moet je altijd eerst je leidinggevende raadplegen.”

Van Wijlen registreerde de eerste zes maanden van dit jaar zeven lichte ongevallen. “Vingers die bekneeld raken, snijwonden, hechtingen aan de pols, een medewerker die met een

kleine shovel omvalt. Op toolbox-meetings bespreken we ongevallen die zich recent hebben voorgedaan en instrueren we medewerkers onder meer over het werken met hijsmiddelen en de kettingzaag. Ook bespreken we de ongevallen die zich hebben voorgedaan. Meldingen van een ongeval, met vermelding wie er bij betrokken waren, plaats ik ook op de beeldkrant van het bedrijf. Je moet dit delen om er van te leren”

Digitale toolbox

Van Wijlen maakt ook gebruik van de ‘Veilig Vakwerk-app’, ontwikkeld door Cumela, de brancheorganisatie voor de grond- en groensector. “De app is een middel om medewerkers digitale toolboxes te sturen. De app bevat foto’s en vragenlijstjes voor medewerkers over uiteenlopende veiligheidsaspecten. Op elk gewenst moment kunnen ze de informatie nalezen. Hun antwoorden

op de vragen zijn voor mij een goede graadmeter hoe veiligheidsbewust men is. Op de laatste digitale toolbox had ik binnen een week al van 37 van de 59 medewerkers de antwoorden binnen. Een hoge score. Je kan wel tien keer per jaar in een klaslokaal gaan zitten voor veiligheidsvoorlichting, maar dat wil natuurlijk niemand. De app is dan een veel effectievere methode,” stelt Eveline van Peer. Zij werd in 2017 door Stigas gekozen tot ‘Preventiemedewerker van het Jaar’.

Van Peer: “Ik kan dit werk gedreven doen omdat ik van de directie de ruimte krijg. In een cultuur die alleen gericht is op productie en nog eens productie, waarin de mens op de tweede plaats komt, heeft veiligheid een lange weg te gaan.”

“Klopt,” beaamt Henk Veen, de KAM-coördinator en preventiemedewerker bij de natuurbeheerorganisatie Landschap Noord-Holland,

waar hij de naleving van veiligheidsmaatregelen controleert bij circa dertig buitendienstmedewerkers en een legertje van honderd vrijwilligers. “Veiligheidscultuur betekent: worden voorschriften te allen tijde nageleefd? Spreken mensen elkaar aan op onveilig gedrag? Voeren medewerkers en vrijwilligers een LMRA uit voordat ze aan de slag gaan? Worden de bijna-incidenten, waarbij bij het dus op het nippertje goed afliep, gemeld en geregistreerd? Van die meldingen krijg ik er genoeg binnen. Daar leren we van. Incidenten worden geëvalueerd, zodat mensen ook zelf maatregelen kunnen bedenken.”

Cursus kettingzagen

In het landschapsonderhoud zijn vrijwilligers onmisbaar na de bezuinigingen op natuur van tien jaar geleden door toenmalig staatssecretaris Bleeker, vertelt Henk Veen. Volgens de Arbeidsomstandighedenwet vallen ook arbo en de veiligheid van vrijwilligers onder de zorgplicht van natuur- en landschapbeheerders. Vee: “Motorkettingzagen behoren tot

Henk Veen, KAM-coördinator en preventiemedewerker
Landschap Noord-Holland

‘HOGE ONGEVALSFREQUENTIE’

Bij de Inspectie Sociale Zaken Werkgelegenheid (I-SZW) zijn in 2017 93 arbeidsongevallen in de agrarische en groene sector gemeld. ‘De ongevalsfrequentie is in vergelijking met sectoren als de bouwnijverheid en voedingsindustrie relatief hoog,’ aldus de Inspectie in een rapportage. De Inspectie geeft in een Meerjarenplan 2015-2018 extra aandacht aan de agrarische en groene sector, zowel op het gebied van arbeidsomstandigheden als het voorkomen van onderbetaling en overtreding van arbeids- en rusttijden. Bij de loonwerkbedrijven werden 131 inspecties uitgevoerd, waarbij in totaal 336 overtredingen werden geconstateerd. Daarvan hadden er 241 betrekking op machineveiligheid. Vooral de afscherming van bewegende delen liet te wensen over. Ook bij pluimveeservicebedrijven (‘kippenvangers’) is de arbeidsveiligheid in het geding doordat op verreikers (trekkers met een lange grijper) cabines en spiegels verwijderd waren. Er vond in deze sector een aantal ernstige (dodelijke) ongevallen, door onder andere aanrijdgevaar, plaats, aldus de I-SZW.

de gevaarlijkste gereedschappen in onze branche. We leren vrijwilligers in cursussen omgaan met kettingzagen bij kleine boompjes. Na de cursus is er nog begeleiding in het veld, voordat iemand er zelfstandig mee mag werken. Onze vaste mensen zijn gecertificeerd voor het werken met de motorzaag.”

In 2017 kwam een vrijwillige maar ervaren boomkapper van Staatsbosbeheer in Drenthe bij het zagen onder de omvallende boom terecht en overleed. Staatsbosbeheer is daarna gestopt met de kap van bomen door particulieren. In 2016 waren er ook al twee (niet dodelijke) ongelukken gemeld. Veen: “Je moet er bij het zagen continu alert op zijn niet in de valzone van de boom te staan.”

Speciale reddingsvesten

Het Landschap Noord-Holland is verantwoordelijk voor het maaien van schrale hooi- en rietlanden waardoor er een aantrekkelijke flora ontstaat. Het maaien gebeurt met éénassige trekkers met kooiwielen.

“Die verhinderen dat het voertuig in de drassige bodem wegzakt en kantelt. Maar we werken ook veel langs het water. Je kunt daarbij ook in het water vallen. Onze mensen dragen in de winter – als het water ijskoud is – speciale reddingsvesten. Tegen deze maatregel was aanvankelijk veel weerstand. Maar nadat iemand, met een vest aan, letterlijk tussen wal en schip was gevallen, gaat er niemand meer een boot op zonder vest. Zo is er ook al eens iemand met een rietbindermachine door een mechanisch defect achteruit het water in gereden. Of neem de hitte van de afgelopen zomer. Onze mensen hadden de beschikking over voldoende water, crème tegen zonnebrand en we pasten de werktijden aan. Voor tekenbeten en de ziekte van Lyme geldt een NEN-norm. We verstrekken dus ook teekwerende kleding.”

Thema’s als arbo en veiligheid moet je naar het veld brengen, want de mensen brengen ze niet zelf in, constateert Veen. Dus geeft hij

veel voorlichting maar stelt hij ook vragen om mensen zelfstandig te laten nadenken. “Daarvoor gebruik ik ook de methode van de Veiligheidsladder. Ik vraag de mensen in te schatten op welke trede ze zitten. Dan zegt de een: ‘Op trede 2’, terwijl de ander denkt dat we al op trede 4 zitten. Zo’n discussie vergroot het veiligheidsbewustzijn. Ik gebruik ook posters met plaatjes die in het natuurbeheer in Zweden gebruikt worden. Op de afbeeldingen zie je situaties van veilig en onveilig werken. Die hang ik op onze werkschuren. Eén plaatje zegt soms meer dan duizend woorden.”

Andere ogen

Stigas helpt Landschap Noord-Holland bij het opstellen van de RI&E. Veen: “De gebieden waarin wij werken heb ik opgedeeld in vijf onderdelen. Stigas loopt mee op een enkele onderdelen, zoals een bezoek aan een infocentrum of werkschuur. Ze kijken met andere ogen naar het

werk en de risico’s. Ik maak het plan van aanpak op basis van hun rapportage.”

Veen vertegenwoordigt de provinciale landschappen in de arbowerk-

Beheerders zijn óók verantwoordelijk voor de vrijwilligers.

groep van de Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren (VBNE). De werkgroep heeft een eigen website en maakt infobladen over onderwerpen als werken bij slecht weer, risico’s bij het werken met kabels en

leidingen, of het veilig plaatsen van nestkasten. Veen: “Qua niveau van veiligheid zijn er nog grote verschillen tussen de organisaties. Bepalend is vaak of een leidinggevende veiligheid belangrijk vindt. Een nieuw thema binnen de arbowerkgroep is de richtlijn voor veilig werken langs wegen, bijvoorbeeld bij het maaien van bermen en het overzetten van padden. Die richtlijn verdient meer bekendheid en navolging.”

De agrarische en groene sector telt naar schatting 70- tot 80.000 werknemers. “Nul dodelijke ongevallen in 2020 gaan we waarschijnlijk niet halen,” zegt Peter Bredius van Stigas, “maar is wel een streven. Bedrijven en werknemers moeten eindelijk eens structureel aandacht voor veiligheid krijgen. En behouden. De campagne stimuleert het van elkaar leren door de goede én de slechte ervaringen uit te wisselen. We zijn daar in 2020 vast nog niet klaar mee.”

Een nieuw thema binnen de arbowerkgroep is de richtlijn voor veilig werken langs wegen, bijvoorbeeld bij het maaien van bermen en riet.

